

УДК 338.33:334.738:745/749(477.44)"1944/1949"
DOI <https://doi.org/10.15407/nz2025.01.047>

АСОРТИМЕНТ ПРОДУКЦІЇ ВІННИЦЬКОЇ МІЖОБЛАСНОЇ ХУДОЖНІХ ПРОМИСЛІВ СПІЛКИ (1946—1949)

Тетяна КАРОЄВА

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-5012-9513>

докторка історичних наук, професорка,
Вінницький державний педагогічний університет
ім. Михайла Коцюбинського,
кафедра культури, методики навчання історії
та спеціальних історичних дисциплін,
вул. Острозького, 32, 21100, Вінниця, Україна,
e-mail: tetiana.karoieva@vspu.edu.ua

У повоєнний час більшовицька влада розглядала промислову кооперацію як спосіб оживлення економіки та шлях продукування предметів широкого вжитку. Художні промисли цього періоду функціонували саме в кооперативному секторі економіки, тобто діяли на кооперативних засадах в радянському плановому господарстві, відповідно асортимент продукції мав бути зорієнтованим на загальносоюзні вимоги, отже вироби мали бути стандартизованими. Звідси важливість з'ясування структури асортименту. Завдання вирішується на прикладі Вінницької міжобласної художніх промислів спілки (1946—1949). Асортимент спілки формувався завдяки державному замовленню та ініціативі самих артілей. Держава постачала сировину (тканину та нитки) для вишивального та килимарського промислів, визначала не лише номенклатуру виробів, а й кількість кожного найменування. Це стосувалося вишитого одягу (жіночого, чоловічого та дитячого), постільної та столової білизни, текстильних інтер'єрних речей, а також килимів і доріжок.

Метою публікації є окреслення асортименту продукції Вінницької художпромспілки як єдиного економічного організму. Предмет дослідження — асортимент продукції спілки. Особливістю методології дослідження є використання документів окремого фонду спілки (Р-3495), що зберігається в Державному архіві Вінницької області

Ключові слова: промислова кооперація, художні промисли, художня артіль, Вінницька міжобласна художніх промислів спілка, асортимент.

Tetiana KAROIEVA

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-5012-9513>

Dr (History), Professor, Professor of the Department of Culture, Methods of Teaching History and Auxiliary Sciences of History, Vinnytsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University, Ostrozshskogo street 32, Vinnytsia, 21100, Ukraine, e-mail: tetiana.karoieva@vspu.edu.ua

PRODUCT RANGE OF THE VINNYTSIA INTERREGIONAL UNION OF HANDICRAFT INDUSTRY (1946—1949)

Introduction. After World War II, the Soviet government viewed industrial cooperation as a means to revive the economy and produce consumer goods. The handicraft industry operated within the cooperative sector of the economy, it functioned on cooperative principles within the Soviet planned economy. Accordingly, the range of products had to be oriented towards the all-Union requirements, so the products had to be standardized.

Purpose. The purpose of this publication is to examine the product range of artel goods through the example of the Vinnytsia Interregional Union of handicraft industry (1946—1949).

Methods. The range of products of the union is analyzed based on its archival fund (R 3495), which is stored in the State Archives of Vinnytsia Region.

Results. The product range of the union was shaped through state orders and the initiatives of the artels themselves. The state order was determined by the supply of raw materials (fabric and threads) for embroidery and carpet. The state not only defined the nomenclature of products but also the quantity of each item. This applied to embroidered clothing (for women, men, and children), bed and table linens, textile interior items, carpets, and rugs. On their own initiative, the union developed tailoring, pottery, woodworking, block printing, and batik crafts using local raw materials. The commercial products of these crafts can be grouped into the following categories: ceramic tableware, clothing, haberdashery, stationery, knitwear items, and toys.

Conclusion. Despite the focus on traditional ethnic aesthetics of the products, the product range of the artels was intended for the urban population and reflected their consumer perceptions of the surrounding post-war world, especially since rural residents had neither industrial cards nor money.

Keywords: industrial cooperation, handicraft industry, artel, Vinnytsia interregional union of handicraft industry, product range.

Вступ. На початку 1920-х рр. радянська влада підтримала кооперування кустарів, що прискорило трансформацію українських традиційних ремесел у промисли. Більшовицька ідея полягала в заміні дрібнотоварного виробника кооператором. Крім того, влада намагалася в такий спосіб якнайшвидше поживавити повоєнну економіку і наповнити ринок споживчих товарів. У 1936 р. для управління підприємствами (артілями) художніх промислів була створена галузева Українська художніх промислів спілка (Укрхудожпромспілка).

Після Другої світової війни держава знову спробувала використати особисті матеріальні ресурси пересічних громадян для відновлення виробництва предметів широкого вжитку. У 1944 р. після деокупації територій члени довоєнних артілей мали знову працювати, а також планувалось створення нових підприємств. Оскільки зруйноване господарське життя складно було швидко налагодити, тому на місцях для оперативних та скоординованих дій щодо організації виробництва художніх промислів були створені регіональні спілки артілей. Серед них — Вінницька міжобласна художпромспілка, яка проіснувала з 1946 до 1949 р.

Традиційно художні промисли вивчаються в галузевому розрізі, і вчені зосереджуються на етнічних та мистецьких особливостях продукції, з тяжінням до фіксації етнічної тяглості, залишаючи поза увагою організаційні та економічні аспекти функціонування артілей. Науковці ігнорували те, що промислова кооперація функціонувала в системі радянського планового господарства, відповідно асортимент її продукції був зорієнтований на загальносоюзні вимоги. Деякі спостереження щодо цього зробила лише А. Варивончик, аналізуючи загальну трансформацію художніх промислів в УРСР [1]. А Вінницька спілка взагалі досі не була окремим об'єктом вивчення.

Метою цієї публікації є окреслення асортименту продукції Вінницької художпромспілки як єдиного економічного організму. *Предметом дослідження* є асортимент продукції спілки. Особливістю методології дослідження є використання документів окремого фонду спілки (Р-3495), що зберігається в Державному архіві Вінницької області [2].

Основна частина. Вінницька міжобласна художпромспілка була створена 25 березня 1946 р., ре-

ально почала функціонувати з 5 квітня [3, арк. 1; 4, арк. 6]. Вона мала організувати розвиток художніх промислів у Вінницькій, Одеській та Кіровоградській областях. У час найвищого розвитку спілчанської мережі (квітень 1948 р.) існувало 17 артілей, з яких поза межами Вінницької області була лише одеська (весною 1948 р. вийшла зі спілки, щоб стати основою для одеської обласної мережі). Усього у Вінницькій спілці була 81 бригада [5, арк. 14]. Після виходу одеської артілі спілка перетворилася на обласну, оскільки охоплювала лише місцеві підприємства. (Кіровоградщину ще у 1946 р. вивели зі сфери опіки вінничан.) 1 листопада 1949 р. Вінницьку художпромспілку як окрему структуру ліквідували [3, арк. 41], а артілі підпорядкували Українській художпромспілці.

Головною спеціалізацією артілей Вінницької спілки була художня вишивка. Гострий брак коштів, спеціального обладнання та інструментів провокував підтримку саме тих промислів, які не вимагали складного обладнання. І вишивка тут була поза конкуренцією, оскільки потребувала мінімальних матеріальних витрат та організаційних зусиль. Для налагодження ручної вишивки потрібні полотно, нитки, голка та стілець. П'яльця не використовували, про канву і не чули, нитки рахували на полотні з допомогою голки. Усі артілі Вінницької спілки, крім бубнівської, займалися вишивкою — 91,2% всіх працюючих у 1948 р. [6, арк. 5]. Державне замовлення зосереджувалося на вишивці та килимарстві, для того централізовано надходила сировина.

Спочатку вишивали лише вручну. Швейні машинки використовували для пошиття виробів, але уже наприкінці 1946 р. почали запроваджувати машинну вишивку. Для неї навіть складали окремий план виробництва, хоч наявне обладнання не дозволяло досягти значних обсягів. У 1948 р. городківська артіль мала 3 ручних та 6 ножних швейних машинок, а клембівська — 4 ручних [7, арк. 41, 62]. Надалі вирішили зосередити машинну вишивку у городківській, вінницькій та немирівській артілях [8, арк. 56]. Машинну вишивку найчастіше застосовували для виготовлення предметів хатнього вжитку.

Тканину для вишивки отримували централізовано з Києва. Для економії часу та сировини у Вінниці зосередили розкрій. Обрізки використовували для виготовлення іграшок. Вишивали переважно на ба-

вовняному та льняному полотні, а також на більш вишуканих тканинах — батисті, маркізеті, крепдешині, креп-жоржеті.

Нитки (муліне) отримували також централізовано. У перші роки були випадки, коли надходили білі нитки, які потрібно було самостійно фарбувати як хімічними, так й рослинними барвниками. Організували таке фарбування у вінницькій, з 1948 р. — гордківській артілі [9, арк. 39]. Нині розглядаючи вишиті вироби середини ХХ ст. з музейних колекцій, можна натрапити на вишвілі нитки вишивки. Можемо припустити, що це приклади такого кустарного фарбування.

Орнаменти та техніки вишивки використовувалися традиційні для регіону. У повоєнний час у всіх спілках УРСР практикували вишивку своїми оригінальними орнаментами та техніками. Орієнтирами були довоєнні кооперативи. Вони пропонували малюнки орнаментів, за якими мали вишивати новостворені підприємства. За 1946—1947 рр. артілі Вінницької спілки пропрацювали 130 малюнків як для таких поширених технік, як хрестик та гладь, так й оригінальних, як низь, качалочка (або інші варіанти лиштви) [5, арк. 13]. Щодо нових пропозицій вінницьке керівництво зверталось переважно до клембівських і гордківських майстринь. Згодом Українська художньо-промислова спілка почала відновлювати довоєнну практику надсилання з Києва типових малюнків для вишивки, особливо машинної, а також для таких загальноживаних технік, як хрестик та гладь.

До уніфікації вишивки, як врешті-решт й іншої артільної продукції, підштовхували урядові вимоги щодо збільшення обсягів виробництва, підвищення продуктивності праці, зниження собівартості продукції тощо. На початку 1948 р. Українська художньо-промислова спілка спробувала запровадити уніфіковані норми виробки по ручній вишивці, розкрою купонів, прання, прасуванню, монтуванню вишитих виробів, а також по фігурному розкрою та пошиттю. Утім уніфікацію ручної вишивки, а також ткацького та керамічного виробництва, розпису тканини, ввели у межах кожної спілки окремо [10, арк. 46—48].

Ще у 1946 р. Рада Міністрів СРСР поновила асортимент промислових виробів, розробила єдиний преїскурант на них. Чинovníки мислили його з огляду на масове виробництво державної промисловості. Художні артілі мали також орієнтуватися на

нього, хоча сама ідея народного промислу та його оригінальної продукції, зумовленої місцевою специфікою, суперечила такому підходу. Це протиріччя врешті-решт і призвело у майбутньому до нівелювання особливостей регіональної історичної та культурної спадщини.

Оскільки художня вишивка була основним художнім промислом спілки, то саме тут був найширший асортимент продукції [11].

Основою продукції артілей був одяг. Жіночий асортимент охоплював сукні, сорочки на бретелях, блузи. Вироби мали розмірну лінійку від 44-го до 56-го з трьох ростовок. Сорочки на бретелях (подібні до пізніших комбінацій) різнилися лише довжиною бретелей. Традиційна українська жіноча сорочка трансформувалася в сорочку-блузу завдовжки до лінії стегон. Її крій адаптувався до прийнятних форм міських блузок, найчастіше з рукавом-реглан. Варіювалася лише довжина рукава від довгого до короткого. Стабільною залишалася суцільнокроєна передня частина блузки, з розрізом попереду. Жіночі блузи, хоч номінально були різного розміру, але реально параметри виробів були майже однаковими. Сукні були різних фасонів: цільні та відрізні, прямі та кльош, з різноманітними комірцями та без комірців, зі складками спереду та ззаду, із застіркою спереду, ззаду або без застірки, з поясом або без поясу, з довгими та короткими рукавами різних фасонів з манжетами, зав'язками та без них, з різноманітними кишнями тощо. Вишивку розташовували на різних місцях у залежності від фасону. Купони могли використовуватися для пошиття «суконь українського, англійського та європейського типу» [11, арк. 5]. Сукні українського типу мали м'яку форму без плечових накладок, рукав, як правило, цільнокроєний з ліфом або реглан. Виточка вирішувалася як призбирування у комірця. Сукні англійського типу мали строгу форму з прямими лініями, напівприлеглої силуету. Для підкреслення лінії плеча використовувалися плечові накладки. Пройма не подовжувалася. Ширина спідниці на стегнах зорозво майже збігалася з шириною нижнього краю спідниці. Середня довжина сукні була 34—36 см від підлоги. Можливим був варіант з підкресленою талією та розширеною спідницею. Сукні європейського типу мали м'яку фантазійну форму.

Асортимент дитячого одягу представляли сорочки для хлопчиків, сукні та сарафани для дівчат. Роз-

мірний ряд для хлопчиків мав лише чотири розміри: 28-й — для дошкільнят, 30—34-й — для школярів. Вишивкою прикрашали пазуху, горловину та низ рукава. Для дівчат пропонували вироби від 24-го до 44-го розмірів різних фасонів, у залежності від них вишивку розташовували на різних місцях.

Чоловічий одяг представляли лише сорочки. Їхній крій вже модернізувався, спростився, зокрема за рахунок рішення центральної застіжки та оформлення горловини. У Вінницькій спілці, як й у більшості інших, ще з довоєнних часів виробляли чоловічі сорочки двох фасонів: «українка» та «чумачка». «Українка» — це сорочка з стояче-відкладним («виложистим») коміром, широкими рукавами, що призбирувалися. Вишивка розміщувалася на пазусі, по коміру, на манжетах. «Чумачка» — сорочка без уставок, що кроїлася вперекидку, без плечових швів, з прямим пазушним розрізом та низеньким коміром-стійкою. Рукава прямі, зі складеного вдвоє полотнища, пришивалися до стану сорочки. Вишивка розміщувалася на пазусі, стоячому комірі та по низу рукава. Згодом вінничани спробували виробляти також фасон «гуцулка» з багатоколірним геометричним візерунком. Ці фасони не вкладалися в міністерський асортимент, тому їх умовно прирівнювали до певних артикулів. За технічними вимогами чоловічі сорочки виготовлялися у розмірному ряді від 42-го до 56-го у трьох ростовках. У середині однієї ростовки усі розміри, крім обхвату шиї, були однаковими, що значно спрощувало розкрій тканини.

Більшість чоловічих сорочок виготовляли з полотна лляного, напівлляного або бавовняного, хоча навіть під час війни вишивали на шовковій та маркізеті. Спочатку шовк отримували у вигляді парашутів, відповідно вироблялися поодинокі одиниці. Згодом ситуація змінилася, і за рік спілка продукувала сотні виробів, наприклад, у 1947 р. — 588 [12, арк. 12].

За прейскурантом сорочки розрізняли також за кольором (сірий, білий, кремовий). Вироби кремового кольору були найдорожчими, вочевидь, використовувалася тканина вищої якості.

Виробнича картина року щодо чоловічих сорочок однієї артилі виглядала так: за 1946 р. клембівська артиль виготовила сорочок білого кольору, вишитих низзю — 345 шт. (40-ї групи обробки); сірого кольору, фасон «українка» — 310 (39-ї групи обробки); кремового кольору, «українка» — 307

(37-ї групи обробки); білого кольору, «українка» — 1083 (37-ї групи обробки); сірого кольору — 26 (39-ї групи обробки), кремового кольору, вишитих низзю — 3 (52-ї групи обробки) [13, арк. 3]. (Група обробки визначалася шириною вишитого поля: 40-ва група — вишивка шириною на 40 ниток.)

Чоловічі сорочки стояли осібно в асортименті артилей. За обсягом вкладеної праці вони значно відрізнялися від жіночого відповідника — блуз. У залежності від складності та обсягу на вишивку однієї чоловічої сорочки відводилося від 1,5 до 5,5 днів (більшість продукції від 3 до 4,5 днів), а однієї жіночої блузи — від 1 до 3,5 днів (переважно 3—3,5 дні). Жіночу сукню могли вишивати від 1 до 4,5 днів (переважно 3—4 дні) [14, арк. 18—18зв; 15, арк. 53—53зв]. Здавалося б, жіночі вироби були вигіднішими для виробників, оскільки на них витрачали менше часу, вартість була співвідносна з чоловічими, проте виробнича ситуація була протилежною. У 1946 р. спілкою планувалося зробити чоловічих сорочок 20445 шт., а жіночих блуз — 4800, суконь — 1600 [16, арк. 2]; у 1947 р.: блуз — 12500, суконь — 8000 проти 25072 чоловічих сорочок [12, арк. 12]. Така ситуація повторювалася й наступні роки. Артилі на замовлення держави системно з року в рік продукували більше чоловічих сорочок, ніж предметів жіночого гардеробу.

В цілому, у державному замовленні виробничий обсяг предметів одягу завжди був більшим, ніж предметів хатнього начиння, наприклад, у 1947 р. він складав 72,7% [12, арк. 12—13]. (Підрахунки мої. — Т. К.)

Серед предметів хатнього начиння, які прикрашалися вишивкою, були постільна та столова білизна, інтер'єрні предмети. В середині кожної товарної групи вироби різнилися розміром, розміщенням та технікою вишивки, а також тканиною, з якої їх шили. Ця частина асортименту найбільше демонструвала вплив модерної міської культури та модерного мистецтва. Народна культура не знала вишитих серветок та порт'єр, підковдр та накидок на подушки, абажурів та фіранок. Ці предмети уже були обжиті у поміщицьких майстернях початку ХХ ст., а на середину ХХ ст. присвоєні пересічним радянським громадянином, який після воєнного лихоліття хотів затишку. Невипадково такий традиційний предмет як вишитий рушник спілка не виробляла до 1948 р., коли вперше запланувала 500 одиниць [17, арк. 74].

У клембівській та городківській артілях намагалися розвивати килимарство. Хоча держава формувала замовлення для цього промислу, але за відсутності обладнання воно було невеличким для Вінницької спілки. Артільники кустарно виготовляли традиційні ткацькі верстати як горизонтальні, так й вертикальні. У 1948 р. городківська артіль мала 17 горизонтальних та 7 вертикальних ткацьких верстатів, а клембівська — 4 горизонтальних [7, арк. 41, 62]. Тривалій час не було системного постачання сировини, постійно бракувало то основи-утоку, то ниток. Фактично виробництво налагодили лише в останньому кварталі 1946 р. Нитки були нефарбованими, їх так само треба було самостійно фарбувати за традиційними технологіями, тому усі артілі заготовляли рослини. За браком приміщень виробництво організували серед надомників.

Спочатку артільники частіше працювали з рослинними орнаментами, але згодом у погоні за планом перейшли на геометричні орнаменти. Відомчими документами було визначено три види складності килимових виробів [10, арк. 46—48].

Килими українські з рослинними орнаментами:

1-ша складність: з простими формами орнаментів, розташованими по краю килима у вигляді невеличких узорів, з каймою і без кайми при заповненні малюнком невеличкої площі виробу (25—30%). Норма виробки — 12 см² за 8-годинний робочий день; 2-га складність: з різноманітними формами орнаментів, розташованими по площі килима, з каймою і без кайми, і заповненні малюнка не менш половини площі виробу (до 50%). Норма виробки — 10 см² за 8-годинний робочий день; 3-тя складність: високохудожні малюнки особливої складності з каймою та без кайми, що заповнюють майже всю площу виробу і вимагають високої техніки виконання і високої кваліфікації майстра. Норма виробки — 8 см² за 8-годинний робочий день.

Килими українські з геометричними орнаментами:

1-ша складність: без кайми з простими формами орнаменту, що заповнюють малюнком невелику площу виробу (25—30%). Решта площі заповнюється фоном або різнокольоровими полосами по ширині виробу. Норма виробки — 45 см² за 8-годинний робочий день; 2-га складність: з каймою та без кайми, з різноманітними формами орнаменту, що розташовані

по площі виробу, якщо малюнком заповнено не менш половини площі виробу. Норма виробки — 33 см² за 8-годинний робочий день; 3-тя складність: з каймою і без кайми, з малюнками найбільш складними за виконанням, що вимагають високої кваліфікації майстрів і заповненні не менш 3/4 площі килима. Норма виробки — 28 см² за 8-годинний робочий день.

Були також вимоги щодо виготовлення доріжок [10, арк. 48зв]. Наприклад, доріжка вовняна гладка виготовлялася без малюнка по лляній або бавовняній основі вовняним утком, без кайми однокольорова або з чергуванням кольорових смуг по ширині виробу. Норма її виробки: робота «кінцями» — 1,0 м² за 8-годинний робочий день, човником — 2,0 м².

Загалом вінничанам так й не вдалося досягти помітних успіхів у килимарському промислі. Вони навіть не зуміли вийти на довоєнний рівень.

Попри звичність ткацтва у домашньому господарстві, цей промисел в артілях поширення не отримав. Він зосереджувався в одеській артілі і стосувався переважно інтер'єрних предметів.

Оскільки державне замовлення стосувалося лише вишивального та килимарського промислів, то асортимент виробів інших напрямків визначався артілями самостійно. За власної ініціативи на місцевій сировині спілка розвивала також пошивочний, гончарний, деревообробний промисли, вибійку та батик.

Пошиття речей давало можливість працювати на давальницькій сировині, але нею володіло переважно міське населення, в якого була можливість отримувати тканину за картками або навіть купувати за комерційними цінами, тому одеська та вінницька артілі мали тут більші шанси, ніж сільські. Найчастіше такі приватні замовлення стосувалися одягу, інтер'єрних виробів та постільної білизни, але траплялися запити від організацій — костюми для художньої самодіяльності, завіса для клубу тощо.

Гончарство практикувала лише бубнівська артіль. З огляду на наявність місцевої сировини — глини, промисел був зручним для спілки, адже не залежав від державного постачання, певною проблемою було лише забезпечення дровами для випалу виробів та компонентами для поливи.

У 1945 р. бубнівська артіль була серед лідерів з обсягів виробництва, але надалі ситуація з нею різко погіршилася. З 17 її працівників шестеро входили до адміністративно-господарчого апарату, який нічо-

го не виробляв. Залучити більше майстрів-гончарів не могли, решта односельців намагалася працювати приватно і продавати продукцію на ринкові самотійно. У 1948 р. правління кооперативу мріяло про збільшення колективу до 22 працівників, розширення асортименту керамічних виробів, відкриття вишивального цеху, який дозволив би покращити фінансовий стан артілі. Спробували створити цех дитячої іграшки [18, арк. 53]. Артіль продукувала посуд для місцевих споживачів. Його класифікували у такі товарні групи: керамічний художній, гончарний художній, гончарний глазурований та гончарний простий. Одні й ті ж предмети (миски, тарілки, глечики, вазони, кружки, друшляки, близнята, супниці, гладушки, баньки) могли бути у різному виконанні.

Вінницька та одеська артілі зосередилися також на галантерейних, трикотажних та культтоварах, іграшках. Галантерейна група товарів охоплювала шовкові косинки, вовняні кашне, носовички, комірці, скриньки, мундштуки, пудрениці, портсигари. Оскільки всесоюзний асортимент ще не регламентував дрібні галантерейні предмети, тому технічних вимог не висував, отже, майстри діяли на власний розсуд, наслідуючи або старі зразки, або трофейні, або вже розробляючи власні. Вони обслуговували смаки платоспроможного населення, насамперед, міського споживача, оскільки у сільського не було ані карток, ані грошей. Дітям призначалися іграшки «собачка», «зайчик», «свинка», «лисичка», «гриб», «яблуко», «морква», «клоун», «Дід Мороз», «Снігуронька», дитяча сумка тощо [9, арк. 174]. У Вінниці намагалися налагодити популярну в інших українських регіонах ручну вибірку на тканині. Як правило, використовуючи олійні фарби, виробляли вибічані косинки та подушки з рослинним орнаментом, іноді прикрашали дитячі сарафани та сукні. Запровадили в обох артілях розпис тканини (батик), з неї виготовляли косинки, абажурні платки, кашне та краватки [9, арк. 174].

Спостерігалися несміливі спроби налагодити виробництво трикотажних виробів. Така практика відповідала вимогам урядової політики з розширення асортименту продукції широкого вжитку. Кожна артіль діяла на власний розсуд, розраховуючи на свої ресурси. Наприклад, вінницька артіль виробляла «трико дамське», городківська — панчохи та шкарпетки.

Єдине, де проявилася турбота держави про виробництво у цьому напрямку, став дозвіл на придбання городківською артіллю 2 панчішних автоматичних машинок у 1948 р. [7, арк. 41].

Культтовари (лінійки, прес-пап'є, чорнильні прибори, ручки) були переважно дрібними, але також затребуваними, хоч для артілей складала допоміжний асортимент. Вочевидь, йшлося про забезпечення місцевих потреб та раціональне використання дерев'яних відходів інших промислових кооперативів.

Висновки. Завдяки державному замовленню основу асортименту Вінницької міжобласної художпромспілки складала товарна група — одяг. Іншими групами були постільна та столова білизна, текстильні інтер'єрні речі, керамічний посуд, галантерейні, трикотажні та культтовари, іграшки. Структура асортименту відображала нагальні потреби повоєнного суспільства, і свідчила о нових уявленнях про навколишнє середовище. Суспільство, яке пройшло таку жорстоку війну, прагнуло домашнього затишку та стійкого побуту. Воно відмовилося від революційного аскетизму та переслідування міщанства і тепер жило з ідеєю про індивідуальність дому та його естетику, особисті речі, які могли радувати своїм виглядом. Відповідно будувалася асортимент. Пропозиція постільної та столової білизни, портсигарів, пудрениць та мундшуків — це історія вже іншого суспільства. Ці кустарні речі не були результатом фабричного виробництва, що одноманітно заповнювали мільйони кімнат, квартири і будинків. Можливо тут складно ще говорити про свідомий дизайн речей, що стало темою розмови у радянській буденності 1960-х рр. Кожна артіль поки що вишивала, ткала та ліпила в рамках традиційного народного осмислення краси, хоча зразки продукції та регламентацію їх виготовлення вже почали просувати згори. Запроваджувалася стандартизація виробів за загальносоюзним асортиментом промислової продукції.

Після відміни карткової системи у грудні 1947 р. промислова кооперація працювала для споживача. Оскільки у селян переважно не було грошей, тому асортимент виробів художніх промислів попри наслідкування народній естетиці орієнтувався на споживачькі смаки міського населення, які надалі все більше ставали космополітичними. Отже, повоєнна

доба в художніх промислах — це останній сплеск оригінальної народної творчості, з мінімальним втручанням держави.

1. Варивончик А.В. *Художні промисли України: генеза, історична еволюція, сучасний стан та тенденції*. 2-ге вид., перероб. та допов. Київ: Ліра-К, 2019. 552 с.
2. *Державний архів Вінницької області*. Ф. Р-3495. Вінницька міжобласна художніх промислів спілка, 1946—1949 рр. Оп. 1. 474 spr.
3. *Державний архів Вінницької області*. Ф. Р-3495. Оп. 1. Спр. 1. З наказами облхудожпромспілки, 1946—1947 рр. 72 арк.
4. *Державний архів Вінницької області*. Ф. Р-3495. Оп. 1. Спр. 57. Статут і матеріали організації Вінницької міжоблхудожпромспілки, 1946 р. 16 арк.
5. *Державний архів Вінницької області*. Ф. Р-3495. Оп. 1. Спр. 63. Звіти та інші матеріали про культмасову роботу в артілях, 1946 р. 44 арк.
6. *Державний архів Вінницької області*. Ф. Р-3495. Оп. 1. Спр. 360. Статистична звітність Держплану про промислові підприємства, число робітників за професіями, розрядами, системою оплати праці, 1948 р. 215 арк.
7. *Державний архів Вінницької області*. Ф. Р-3495. Оп. 1. Спр. 399. З річними звітами роздрібної торгівлі, праці, виробничого обладнання в розрізі артілей, 1948 р. 67 арк.
8. *Державний архів Вінницької області*. Ф. Р-3495. Оп. 1. Спр. 279. Фінансові показники системи, 1949 р. 80 арк.
9. *Державний архів Вінницької області*. Ф. Р-3495. Оп. 1. Спр. 125. З постановами, протоколами Вінницької міжоблхудожпромспілки, 1948 р. 201 арк.
10. *Державний архів Вінницької області*. Ф. Р-3495. Оп. 1. Спр. 37. З директивами Укрхудожпромспілки щодо випуску виробів художньої вишивки, 1947—1948 рр. 131 арк.
11. *Державний архів Вінницької області*. Ф. Р-3495. Оп. 1. Спр. 47. Технічні описи, виготовлення вишитої продукції та вовняних килимів, 1948 р. 11 арк.
12. *Державний архів Вінницької області*. Ф. Р-3495. Оп. 1. Спр. 441. Договори про постачання продукції держторгам, 1947 р. 42 арк.
13. *Державний архів Вінницької області*. Ф. Р-3495. Оп. 1. Спр. 98. Реєстрація звітної діяльності, протоколи засідань клембівської артілі, 1947—1949 рр. 64 арк.
14. *Державний архів Вінницької області*. Ф. Р-3495. Оп. 1. Спр. 416. Зі звітами про виконання виробничого плану у розрізі галузей по немирівській артілі, 1948 р. 40 арк.
15. *Державний архів Вінницької області*. Ф. Р-3495. Оп. 1. Спр. 373. Зі звітами про виконання виробничого плану у розрізі галузей по немирівській артілі, 1947 р. 57 арк.
16. *Державний архів Вінницької області*. Ф. Р-3495. Оп. 1. Спр. 312. Виробнича програма артілей за 1946 р. 30 арк.
17. *Державний архів Вінницької області*. Ф. Р-3495. Оп. 1. Спр. 381. Проекти планів асортименту артілей, 1948 р. 195 арк.
18. *Державний архів Вінницької області*. Ф. Р-3495. Оп. 1. Спр. 92. Реєстрація звітної діяльності, протоколи засідань правління загальних зборів бубнівської артілі, 1947—1948 р. 56 арк.

REFERENCES

- Varyvonchik, A.V. (2019). *Ukrainian Artistic Crafts: Genesis, Historical Evolution, Current State, and Trends*. 2nd ed., revised and supplemented. Kyiv: Lira-K [in Ukrainian].
- Vinnitsia Interregional Union of Handicraft Industry (1946—1949). *State Archives of Vinnytsia Region*. F. R-3495. Op. 1. 474 spr. [in Ukrainian, Russian].
- Orders of the Interregional Union of Handicraft Industry (1946—1947). *State Archives of Vinnytsia Region*. F. R-3495. Op. 1. Spr. 1 [in Ukrainian, Russian].
- (1946). Statute and materials of the Vinnytsia Interregional Union of Handicraft Industry. *State Archives of Vinnytsia Region*. F. R-3495. Op. 1. Spr. 57 [in Ukrainian, Russian].
- (1946). Reports and other materials about cultural and mass work in the artels. *State Archives of Vinnytsia Region*. F. R-3495. Op. 1. Spr. 63 [in Ukrainian, Russian].
- (1948). Statistical reporting of the State Planning Committee on industrial enterprises, number of workers by professions, ranks, and payment systems. *State Archives of Vinnytsia Region*. F. R-3495. Op. 1. Spr. 360 [in Ukrainian, Russian].
- (1948). Annual reports on retail trade, labor, and production equipment by artel. *State Archives of Vinnytsia Region*. F. R-3495. Op. 1. Spr. 399 [in Ukrainian, Russian].
- (1949). Financial indicators of the system. *State Archives of Vinnytsia Region*. F. R-3495. Op. 1. Spr. 279 [in Ukrainian, Russian].
- (1948). Resolutions and protocols of the Vinnytsia Interregional Union of Handicraft Industry. *State Archives of Vinnytsia Region*. F. R-3495. Op. 1. Spr. 125 [in Ukrainian, Russian].
- Directives of the Ukrainian Union of Handicraft Industry regarding the production of embroidered items (1947—1948). *State Archives of Vinnytsia Region*. F. R-3495. Op. 1. Spr. 37 [in Ukrainian, Russian].
- Technical descriptions of embroidered products and woolen carpets (1948). *State Archives of Vinnytsia Region*. F. R-3495. Op. 1. Spr. 47 [in Ukrainian, Russian].
- (1947). Contracts for the supply of products to state trade. *State Archives of Vinnytsia Region*. F. R-3495. Op. 1. Spr. 441 [in Ukrainian, Russian].
- Registration of reporting activities, protocols of the Klembyvka Artel meetings (1947—1949). *State Archives of Vin-*

- nytsia Region*. F. R-3495. Op. 1. Spr. 98 [in Ukrainian, Russian].
- (1948). Reports on the implementation of the production plan by industry for the Nemyriv Artel. *State Archives of Vinnytsia Region*. F. R-3495. Op. 1. Spr. 416 [in Ukrainian, Russian].
- (1947). Reports on the implementation of the production plan by industry for the Nemyriv Artel. *State Archives of Vinnytsia Region*. F. R-3495. Op. 1. Spr. 373 [in Ukrainian, Russian].
- Production program of the artels for 1946. *State Archives of Vinnytsia Region*. F. R-3495. Op. 1. Spr. 312 [in Ukrainian, Russian].
- (1948). Projects of plans for the assortment of artels. *State Archives of Vinnytsia Region*. F. R-3495. Op. 1. Spr. 381 [in Ukrainian, Russian].
- Registration of reporting activities, protocols of the general meeting of the Bubnivka Artel board (1947—1948). *State Archives of Vinnytsia Region*. F. R-3495. Op. 1. Spr. 92 [in Ukrainian, Russian].